

Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

ONDERWIJSTIJD IN HET VOORTGEZET ONDERWIJS

RESULTATEN VAN HET
INSPECTIEONDERZOEK IN HET
SCHOOLJAAR 2010/2011

Voorwoord

Onderwijstijd in het voortgezet onderwijs staat sinds het schooljaar 2006/2007 nadrukkelijk in de schijnwerpers. Jaarlijks voert de Inspectie van het Onderwijs hiernaar een onderzoek uit.

Sinds 2009 richten scholen in het voortgezet onderwijs zich op het behalen van de urennorm van 1.000 klokuren per leerjaar en 700 in het examenjaar. Uit dit onderzoeksrapport over schooljaar 2010/2011 blijkt dat met name havo-scholen moeite hebben om in alle leerjaren aan die norm te voldoen. In iets mindere mate geldt dit ook voor vwo-scholen. De positieve ontwikkeling op het gebied van onderwijstijd van de afgelopen jaren zet in het onderzoeksjaar niet door. Extra aandacht en sturing zijn nodig op die scholen die nog niet (volledig) aan de norm voldoen. Dit betreft één op de vier scholen (bij havo zelfs de helft en bij vwo één op de drie). Positief is dat het aantal uren tekort op de 'onvoldoende' scholen verder is teruggelopen, dat het gemiddeld aantal gerealiseerde uren op de scholen ruim boven de norm ligt en dat het praktijkonderwijs voor het tweede jaar op rij geheel aan de norm voldoet.

Scholen nemen (nog) weinig initiatief voor het agenderen van nieuwe onderwijsactiviteiten en de horizontale dialoog speelt nog steeds een beperkte rol. Op de scholen die overleg voeren met ouders, leerlingen en leraren over de invulling van onderwijstijd gaat het doorgaans over vormen die al passen binnen het geldende beoordelingskader.

Bij vergelijking met de 'oude' norm van 1.040 voor de gehele onderbouw (inclusief 40 uur maatwerk) komt naar voren dat het grootste deel van de scholen niet in alle leerjaren aan de norm voldoet. Dit is logisch want de scholen hebben hier niet op gestuurd; toch voldoet nog ruim één derde van de scholen ook aan deze norm.

De recente bijstelling van de urennorm door de Tweede Kamer (1.040 voor de eerste twee leerjaren, inclusief een verhoging van de ruimte voor maatwerkuren naar 60 uur) betekent dat de meeste scholen hier opnieuw op moeten gaan sturen en een inspanning zullen moeten leveren om aan deze nieuwe urennorm te voldoen. Dit wordt extra onderstreept door het niet doorzetten van de groei van het aantal scholen dat dit jaar voldoet aan de lagere norm.

Drs. H.G.J. Steur
Hoofdinspecteur voortgezet onderwijs

INHOUD

Voorwoord 3
Samenvatting 7
Inleiding 9

1	Het onderzoek in 2011 11
1.1	Inrichting 11
1.2	Uitvoering 12
1.3	De wettelijke urennorm, de tussentijdse aanpassing en de recente politieke besluitvorming 13
1.4	Beoordelingscriteria onderwijstijd 13
2	Resultaten en conclusies van de steekproef 2010/2011 16
2.1	Resultaten 16
2.2	Andere activiteiten die niet voorkomen in het beoordelingskader 20
2.3	Conclusies 21
2.4	Vergelijking met eerdere schooljaren 22
2.5	Vergelijkende conclusies op basis van 1.000 en 1.040 klokuren 23
2.6	Handhaving 24
3	Nieuwe beoordeling scholengroep verscherpt toezicht 2009/2010 25
3.1	Bevindingen gerealiseerde onderwijstijd 25
3.2	Conclusie 26
4	Nieuwe beoordeling scholengroep verscherpt toezicht 2008/2009 27
4.1	Bevindingen gerealiseerde onderwijstijd 27
4.2	Conclusie 28
5	Nieuwe beoordeling scholengroep verscherpt toezicht 2007/2008 29
5.1	Bevindingen gerealiseerde onderwijstijd 29
5.2	Conclusie 30
6	Nieuwe beoordeling scholengroep verscherpt toezicht 2006/2007 31
6.1	Bevindingen gerealiseerde onderwijstijd 31
6.2	Conclusie 31
7	Andere activiteiten die niet voorkomen in het beoordelingskader 32
7.1	Bevindingen andere onderwijsactiviteiten 32
7.2	Conclusie 35
	 BIJLAGE(N)
I	Beoordelingskader onderwijstijd 2010/2011 41
II	erekening van de gerealiseerde onderwijstijd op basis van de 'oude' norm 45

Samenvatting

De Inspectie van het Onderwijs heeft in 2011 onderzoek gedaan naar de gerealiseerde onderwijstijd over schooljaar 2010/2011.

Tussen 2008 en 2010 was er jaarlijks sprake van een vooruitgang in de realisering van voldoende onderwijstijd. Het onderzoek van 2011 toont aan dat het aantal scholen niet verder groeit en in het havo zien we zelfs een teruggang. Het effect van de aangepaste norm van 1.040 in de onderbouw naar 1.000 (zie de brief van de toenmalig staatssecretaris van 3 september 2009; kenmerk: VO/OK/131531) lijkt uitgewerkt en een deel van de scholen zal zich extra moeten inspannen om aan de norm te voldoen.

De belangrijkste uitkomsten van het onderzoek:

1. Drie jaar lang steeg het aantal scholen dat in alle leerjaren voldoende onderwijstijd realiseerde. In 2011 is over het geheel genomen sprake van een lichte daling van 80 naar 77 procent (praktijkonderwijs 100 procent, vmbo 88 procent, havo 50 procent en vwo 64 procent).
2. De registratie en verantwoording van de gerealiseerde onderwijstijd is over het algemeen adequaat, maar behoeft op een aantal scholen verbetering.
3. Er zijn gemiddeld ruim meer klokuren onderwijstijd gerealiseerd dan de norm voorschrijft, ook door de scholen die de norm niet voor alle leerjaren halen.
4. Het gemiddeld aantal uren tekort dat de 'onvoldoende' scholen realiseren is in 2011 verder teruggelopen.

De vereisten rond de onderwijstijd zijn in de afgelopen jaren aangepast. In de overgangperiode van 2009 tot 2012 naar de nieuwe wettelijke regeling kunnen scholen werken met de norm van 1.000/700 uur inclusief 40 uur maatwerkactiviteiten en andere activiteiten waarover scholen een horizontale dialoog hebben gevoerd. Uitgangspunt voor die andere activiteiten is dat deze door een inspirerend en uitdagend karakter bijdragen aan een zinvolle invulling van de totale studielast van leerlingen. Scholen kunnen vanuit dit criterium onderwijstijd inzetten voor andere activiteiten dan in het beoordelingskader van de inspectie staan, maar daarover moet dan de horizontale dialoog zijn gevoerd. Op vragen van de inspectie over de andere activiteiten heeft 18 procent van de scholen aangegeven dat hierover een vorm van horizontale dialoog heeft plaatsgevonden met een deel van de belanghebbenden of met alle belanghebbenden. De conclusie is dat de horizontale dialoog nog altijd een beperkte rol speelt en verdere aandacht verdient. Slechts een klein deel van de scholen maakt gebruik van de mogelijkheid om op basis van deze dialoog andere onderwijsactiviteiten in te zetten. Bij inhoudelijke beoordeling blijkt nauwelijks verschil ten opzichte van het geldende beoordelingskader. Dit betekent dat de dialoog overwegend gevoerd is over reguliere onderwijsactiviteiten en slechts in geringe mate over nieuwe activiteiten die buiten het beoordelingskader van de inspectie vallen.

Het beleid van de overheid is erop gericht dat alle scholen met hun gerealiseerde onderwijstijd aan de wettelijke vereisten gaan voldoen. Op dit punt is in voorgaande jaren forse vooruitgang geboekt. In 2011 groeit het aantal scholen bij het vmbo en vwo niet en bij het havo is zelfs sprake van teruggang.

De scholen die serieus werk maken van de kwalitatieve eis van inspirerend en uitdagend onderwijs en de bijbehorende 'horizontale dialoog', doen dat inmiddels behoorlijk goed, maar het betreft nog geen 20 procent van alle scholen. De scholen die te weinig onderwijstijd gerealiseerd hebben, komen onder verscherpt toezicht van de inspectie en dit leidt bij ernstige overschrijding tot terugvordering van een deel van de bekostiging.

Inleiding

In de periode 2006-2010 ging de Inspectie van het Onderwijs in diverse onderzoeken op scholen voor voortgezet onderwijs na hoe het stond met de naleving van de wettelijke vereisten rond onderwijstijd. Dit onderwerp heeft in media en maatschappij, maar vooral in het onderwijsveld, nadrukkelijk de aandacht. In de onderzoeken van de afgelopen jaren kwam naar voren dat niet alle scholen in het voortgezet onderwijs erin slagen voldoende onderwijstijd te realiseren. De inspectie heeft hier in 2011 opnieuw onderzoek naar gedaan. In de periode 2006-2009 onderzocht de inspectie zowel de geprogrammeerde als gerealiseerde onderwijstijd op scholen voor voortgezet onderwijs. Het onderzoek richt zich vanaf het schooljaar 2009/2010 uitsluitend op de gerealiseerde onderwijstijd.

In de beleidsreactie van de minister op de resultaten van de eerdere onderzoeken is intensief toezicht door de inspectie in het vooruitzicht gesteld. Dit intensief toezicht bestaat uit:

1. een aanscherping van het toezicht op de onderwijstijd binnen het reguliere, risicogerichte toezicht;
2. verscherpt toezicht op scholen die in eerdere onderzoeken onvoldoende onderwijstijd hadden geprogrammeerd en/of gerealiseerd;
3. een nieuw representatief onderzoek onder scholen die niet eerder onderzocht werden naar de gerealiseerde onderwijstijd binnen het voortgezet onderwijs.

In hoofdstuk 1 wordt de opzet van het onderzoek van 2011 toegelicht. Hoofdstuk 2 beschrijft de resultaten en de conclusies van de nieuwe steekproef. De resultaten van het onderzoek op de scholen die op basis van het onderzoek over schooljaar 2009/2010 onder verscherpt toezicht van de inspectie zijn gesteld zijn beschreven in hoofdstuk 3. De hoofdstukken 4, 5, en 6 beschrijven de resultaten van het onderzoek op de scholen die sinds de schooljaren 2006/2007, 2007/2008 en 2008/2009 onder verscherpt toezicht staan.

Tot slot geeft hoofdstuk 7 een overzicht van de andere activiteiten die scholen hebben aangemerkt als invulling van onderwijstijd aan de hand van de nieuwe kwalitatieve definitie van onderwijstijd. Het gaat hierbij om activiteiten waarover de horizontale dialoog is gevoerd.

In dit rapport wordt kortweg gesproken over scholen en onderwijssoorten. Het onderzoek naar gerealiseerde onderwijstijd heeft plaatsgevonden op vestigingen van scholen binnen één onderwijssoort (vmbo, havo, vwo of praktijkonderwijs).

1 Het onderzoek in 2011

1.1 Inrichting

Het onderzoek naar de naleving van de wettelijke bepalingen voor de onderwijstijd strekte zich uit over 129 scholen voor voortgezet onderwijs. In een naar onderwijssoort en regionale spreiding representatieve landelijke steekproef zijn honderd scholen aangewezen die niet eerder deel hebben uitgemaakt van een inspectieonderzoek naar de onderwijstijd. De overige 29 scholen staan onder verscherpt toezicht vanuit onderzoek naar onderwijstijd in eerdere jaren en zijn opnieuw onderzocht.

Om de toezichtslast te beperken is per school maximaal één onderwijssoort in de steekproef opgenomen. Het aantal afdelingen binnen de steekproef is als volgt verdeeld:

1. vmbo: 51 afdelingen
2. havo: 22 afdelingen
3. vwo: 22 afdelingen
4. praktijkonderwijs: 5 afdelingen

De verhouding in de steekproef tussen de onderwijssoorten is niet gelijk aan de verhouding in de populatie. Bij havo en vwo is sprake van een oververtegenwoordiging van scholen. Dit komt doordat voor deze twee onderwijssoorten extra vestigingen voor de steekproef zijn getrokken, vanwege de resultaten in deze twee onderwijssoorten in de voorgaande jaren. De uitkomst van het onderzoek is voor deze ongelijke verhouding gecorrigeerd. ¹

Op de honderd scholen in de nieuwe steekproef is onderzocht hoeveel onderwijstijd is gerealiseerd. Het heronderzoek van de 29 scholen naar de gerealiseerde onderwijstijd heeft betrekking op scholen die bij eerdere onderzoeken onvoldoende onderwijstijd realiseerden. Het betreft hierbij drie scholen uit de steekproef 2006/2007, vijf scholen uit de steekproef 2007/2008, zeven scholen uit de steekproef 2008/2009 en veertien scholen uit de steekproef 2009/2010. Het onderzoek is uitgevoerd in de periode september/oktober 2011. Voor de uitvoering van dit onderzoek hebben de scholen digitaal, via hun Internet Schooldossier (ISD), in september 2011 een vragenlijst ingevuld, met de gegevens over de gerealiseerde onderwijstijd van de aangewezen onderwijssoort in het schooljaar 2010/2011. Zij waren hiertoe uitgenodigd met een brief en aanvullende instructie.

Over de inhoud en vormgeving van deze vragenlijst heeft de inspectie bij eerder onderzoek overleg gevoerd met de VO-raad. In 2011 is nagenoeg dezelfde vragenlijst gebruikt, aangevuld met vragen over onderwijsactiviteiten die niet in het beoordelingskader van de inspectie staan, maar waarover de scholen een horizontale dialoog met belanghebbenden hebben gevoerd.

Op achttien scholen (14 procent van het gehele onderzoek 2011) heeft de inspectie een verificatieonderzoek uitgevoerd op de door de scholen aangeleverde gegevens. Deze verificatieonderzoeken hebben in de maanden oktober en november 2011

¹ Deze correctie is alleen opgenomen in de tabellen 2.1b, 2.1c en 2.4 van hoofdstuk 2. In de overige tabellen zijn de absolute aantallen zonder correctie weergegeven.

plaatsgevonden. Voor dit onderzoek heeft de inspectie een protocol ontwikkeld, met daarin de richtlijnen voor de uitvoerende inspecteurs en de benodigde onderzoeksinstrumenten.

1.2 Uitvoering

De inspectie heeft bij dit onderzoek als uitgangspunt gehanteerd dat de school zich moet verantwoorden voor de gerealiseerde onderwijstijd. Dat betekent dat het aan de school/het bevoegd gezag van de school is om te berekenen en aan te tonen hoeveel onderwijstijd er is gerealiseerd. De inspectie is bij het verificatieonderzoek steekproefsgewijs nagegaan of de verantwoording valide en betrouwbaar is en de aangeleverde berekeningen kloppen. Tevens is onderzocht of de uitgevoerde en meegerekende onderwijsactiviteiten overeenkomen met de voorgeschreven bepalingen en of deze activiteiten meegerekend mogen worden als onderwijstijd.

De scholen hebben in de vragenlijst voor de onderbouw per leerjaar van één (door de inspectie bepaalde) groep/klas aangegeven:

1. welk leerjaar het betreft;
2. hoeveel leerlingen de klas telt;
3. hoeveel klokuren onderwijstijd er in het schooljaar 2010/2011 zijn gerealiseerd.

Voor het vmbo en voor het praktijkonderwijs zijn voor de bovenbouw dezelfde gegevens aangeleverd. Voor de bovenbouw havo en vwo zijn per leerjaar van een groep van twintig leerlingen de gegevens aangeleverd, namelijk per profiel vijf leerlingen. Indien voor deze vijf leerlingen binnen een profiel verschillende aantallen klokuren zijn gerealiseerd, dan is het gemiddelde aantal klokuren opgegeven. Het oordeel over een leerjaar is vervolgens door de inspectie bepaald, op grond van het gemiddelde van de vier profielen.

Alle scholen is tevens gevraagd om op te geven of er in het schooljaar 2010/2011 nog andere onderwijsactiviteiten zijn uitgevoerd die vallen binnen het nieuwe criterium 'met een inspirerend en uitdagend karakter' (zie voor nadere toelichting paragraaf 1.3). Als die onderwijsactiviteiten hebben plaatsgevonden, dan heeft de inspectie aanvullend gevraagd wat de omvang ervan was, of over deze activiteiten overleg tussen de school en de leraren, ouders en leerlingen heeft plaatsgevonden en of de medezeggenschapsraad heeft ingestemd met deze invulling van onderwijstijd.

Verificatieonderzoek

Om de betrouwbaarheid van de aangeleverde gegevens over de gerealiseerde onderwijstijd over het schooljaar 2010/2011 te controleren, heeft de inspectie op achttien (van de 129) scholen een verificatieonderzoek uitgevoerd. In deze achttien onderzoeken is de inspectie nagegaan of de school de aangeleverde gegevens over de gerealiseerde onderwijstijd overtuigend kan verantwoorden, of de opgegeven klokuren correct zijn berekend en of het gaat om onderwijsactiviteiten die voldoen aan de criteria voor onderwijstijd.

Het verificatieonderzoek heeft aangetoond dat niet altijd de juiste gegevens zijn aangeleverd. De geconstateerde verschillen leidden bij twee scholen tot zodanige bijstelling dat in de betreffende leerjaren alsnog aan de norm werd voldaan. In alle andere gevallen bleef het oordeel op schoolniveau gelijk.

Aangezien in geen van de gevallen het aantal gerealiseerde uren naar beneden hoefde te worden bijgesteld en er slechts sprake was van een gering aantal, betrekkelijk kleine tekortkomingen, concludeert de inspectie op grond van de verificatieonderzoeken dat de aangeleverde gegevens over de gerealiseerde onderwijstijd als voldoende betrouwbaar kunnen worden beschouwd.

Bij de verificatieonderzoeken is de registratie van de gerealiseerde onderwijstijd op de scholen ingezien. Op alle scholen waar de gegevens geverifieerd zijn, is de registratie, ondanks kleine tekortkomingen op enkele scholen, als adequaat beoordeeld.

1.3 De wettelijke urennorm, de tussentijdse aanpassing en de recente politieke besluitvorming

De huidige wettelijke urennorm bedraagt:

- 1.040 uur voor de onderbouw (leerjaar 1 en 2 van het vmbo en het praktijkonderwijs, leerjaar 1, 2 en 3 van havo en vwo),
- 1.000 uur voor de bovenbouw (leerjaar 3 vmbo, leerjaar 3 en 4 van het praktijkonderwijs, leerjaar 4 havo en leerjaar 4 en 5 vwo)
- 700 uur voor het examenjaar (leerjaar 4 vmbo, leerjaar 5 havo en leerjaar 6 vwo)

Binnen deze urennorm kan in elk leerjaar 40 uur worden ingezet voor maatwerkactiviteiten.

Aansluitend bij het door de commissie Cornielje aanbevolen pakket van maatregelen, heeft de toenmalige staatssecretaris per brief van 3 september 2009 aan de scholen aangegeven dat zij voor de onderbouw een handhavingsnorm van 1.000 uur zou gaan hanteren. De scholen hebben zich vanaf 2009 op deze nieuwe handhavingsnorm gericht en de inspectie heeft, uitgaande van deze norm, het toezicht ingericht.

De recente politieke besluitvorming in de Tweede Kamer gaat uit van 1.040 uur voor de eerste twee leerjaren van het gehele voortgezet onderwijs, waarbinnen ruimte is voor 60 uur maatwerkactiviteiten. De norm in het derde leerjaar havo/vwo is wel verlaagd naar 1.000 uur, conform de bovenbouw vmbo (3,4) en havo/vwo (4,5). Deze ontwikkelingen zijn in deze rapportage niet verwerkt. Wel is een vergelijking gemaakt met de oorspronkelijke 1.040/1.000/700-norm inclusief 40 uur maatwerk. De uitkomsten van deze vergelijking zijn indicatief. Scholen hebben immers niet op deze norm gestuurd en de recente besluitvorming wijkt af (in leerjaren en in aantal uren maatwerkactiviteit) van de 'oude' norm.

1.4 Beoordelingscriteria onderwijstijd

De voorgeschreven urennormen geven de ondergrens aan van de te realiseren onderwijsuren in de verscheidene leerjaren. De naleving ervan geldt als een bekostigingsvoorwaarde en vormt een belangrijk aspect van de kwaliteit van het onderwijs.

Tabel 1.3 Normen onderwijstijd per schoolsoort en leerjaar sinds 2009

Leerjaar	Aantal klokuren
Onderbouw (leerjaar 1 en 2 vmbo, leerjaar 1 t/m 3 havo en leerjaar 1 t/m 3 vwo)	1.000
Bovenbouw (leerjaar 3 vmbo, leerjaar 4 havo, leerjaar 4 en 5 vwo)	
Praktijkonderwijs (alle leerjaren)	
Examenjaar (leerjaar 4 vmbo, leerjaar 5 havo, leerjaar 6 vwo)	700

Criteria

Uitgangspunt bij de beoordeling voor het onderzoek van 2011 is de nieuwe (kwalitatieve) definitie van onderwijstijd zoals de staatssecretaris in haar eerder vermelde brief heeft aangegeven.

Onderwijsactiviteiten moeten aan de nieuwe definitie van onderwijstijd voldoen om te kunnen meetellen als onderwijstijd. Deze definitie luidt als volgt:

1. Het onderwijs moet onder de pedagogisch-didactische verantwoordelijkheid van daartoe bekwaam onderwijspersoneel worden uitgevoerd.
2. Het onderwijs moet deel uitmaken van het door de school geplande en voor de leerlingen verplichte onderwijsprogramma.
3. Het onderwijs moet door een inspirerend en uitdagend karakter bijdragen aan een zinvolle invulling van de totale studielast van leerlingen.

De inspectie heeft in haar beoordelingskader onderwijstijd 2010/2011 in een overzicht aangegeven welke onderwijsactiviteiten worden geaccepteerd als een goede invulling van de onderwijstijd (zie bijlage I). Dit overzicht is voor de beoordeling van de gerealiseerde onderwijstijd in 2011 gehanteerd als uitgangspunt. Voor scholen die onderwijsactiviteiten aanbieden die niet voorkomen in het huidige beoordelingskader van de inspectie, geldt als voorwaarde dat ouders, leerlingen en leraren ingestemd moeten hebben met die activiteiten. Als aan die voorwaarde is voldaan, tellen deze uren mee als onderwijstijd. Scholen dienen daarbij aan te geven welke onderwijsactiviteiten het betreft. Tevens dienen zij aan te geven hoe ouders, leerlingen en leraren betrokken zijn geweest bij de invulling van onderwijstijd en hoe met de reacties is omgegaan.

Als scholen onderwijsactiviteiten bieden die niet in het beoordelingskader onderwijstijd staan en waarover het gesprek met ouders, leraren en leerlingen (nog) niet is afgerond, dan beoordeelt de inspectie of deze onderwijsactiviteiten een zinvolle invulling zijn van de onderwijstijd. Op basis hiervan bepaalt de inspectie of deze activiteiten meetellen in de gerealiseerde onderwijstijd.

Maatwerk

In het kader van de Kwaliteitsagenda Voortgezet Onderwijs die in november 2007 is uitgekomen, hebben het ministerie van OCW en de VO-raad een aanvullende maatregel afgesproken. Deze maatregel houdt in dat scholen binnen de verplichte onderwijstijd voor maximaal 40 klokuren per schooljaar een kwalitatief hoogwaardig

aanbod van maatwerkactiviteiten kunnen meetellen als onderwijstijd. Dit geldt voor de onderbouw, de bovenbouw en het examenjaar. De maatwerkactiviteiten moeten toegankelijk zijn voor alle leerlingen, ook al hoeven ze niet door alle leerlingen te worden gevolgd. De invulling van deze maximaal veertig klokuren wordt vastgesteld na overleg met de medezeggenschapsraad.

Dit betekent dat de school moet kunnen aantonen dat er onderwijsactiviteiten voor deze (maximaal) 40 klokuren gepland staan en op welke manier bepaalde (groepen) leerlingen van dit aanbod gebruik kunnen maken.

Maatschappelijke stage

Voor de berekening van onderwijstijd over schooljaar 2010/2011 geldt dat voor iedere leerling gedurende zijn of haar schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs maximaal 48 (vmbo), 60 (havo) en 72 (vwo) klokuren maatschappelijke stage meetellen als onderwijstijd.

De klokuren kunnen worden meegeteld in het schooljaar waarin de leerlingen die uren daadwerkelijk aan de maatschappelijke stage hebben besteed.

Regiocorrectie

Bij het bepalen of een school de norm heeft gehaald, wordt rekening gehouden met de gevolgen van de vakantiespreiding (zie eerdergenoemde brief van 3 september 2009). Dit betekent dat in het schooljaar 2010/2011 voor de scholen in de regio Zuid de genoemde urennormen moeten worden verminderd met 27 klokuren. Dat komt neer op 973 klokuren (in plaats van 1.000) respectievelijk 673 klokuren (in plaats van 700) voor het examenjaar.

Beoordeling en verantwoording

Bij de beoordeling of een activiteit tot onderwijstijd kan worden gerekend, is de verantwoording van de school het uitgangspunt. Het gaat er dus vooral om of de school zelf de activiteit tot haar onderwijs rekent. Dat betekent dat de activiteit moet passen bij de visie en het (onderwijs)doel van de school en dat de activiteit is of wordt opgenomen in schooldocumenten. Daarnaast is van belang dat de activiteit door de school voorzien is van een doel, een programma/invulling en een vorm van evaluatie.

De school moet de realisatie van het aantal onderwijsuren kunnen verantwoorden; het aantal klokuren dat niet deugdelijk verantwoord wordt, telt niet mee.

De inspectie heeft beoordeeld of de door de school aangegeven onderwijsactiviteiten aan de hier genoemde criteria én aan de drie eerder genoemde criteria voldoen en of de gerealiseerde onderwijstijd correct is berekend. In bijlage I bij dit rapport is het beoordelingskader opgenomen dat de inspectie hierbij heeft gebruikt.

2 Resultaten en conclusies van de steekproef 2010/2011

Dit hoofdstuk behandelt de resultaten en de conclusies van het onderzoek naar de gerealiseerde onderwijstijd in de nieuwe steekproef van honderd scholen. De resultaten in paragraaf 2.1 worden aangevuld met gegevens over de andere onderwijsactiviteiten die deze scholen aanbieden (paragraaf 2.2). Het gaat hierbij om activiteiten die niet voorkomen in het huidige beoordelingskader van de inspectie, maar die wel van invloed zijn op het al of niet voldoen aan de norm. Ook gegevens over het horizontale overleg dat scholen over deze activiteiten hebben gevoerd, komen aan bod.

2.1 Resultaten

De inspectie heeft op basis van de ingevulde vragenlijsten van de in het onderzoek betrokken honderd scholen vastgesteld of de gerealiseerde onderwijstijd in het schooljaar 2010/2011 voldoet aan de nieuwe (kwalitatieve) definitie van onderwijstijd. Ook keek de inspectie of de vereisten van 1.000 klokuren voor onder- en bovenbouw en 700 klokuren voor het examenjaar zijn gehaald. Op iedere school is het onderzoek uitgevoerd op één onderwijssoort (vmbo, havo, vwo of praktijkonderwijs). In tabel 2.1a is de verdeling van de steekproef over de vier onderwijssoorten weergegeven.

Tabel 2.1a Geanalyseerde onderwijssoorten gerealiseerde onderwijstijd

onderwijssoort	Aantal	%
Vmbo	51	51%
Havo	22	22%
Vwo	22	22%
Pro	5	5%
totaal	100	100%

Bij de beoordeling is de regiocorrectie toegepast. De onderwijssoort is als onvoldoende aangemerkt als er in minimaal één leerjaar onvoldoende onderwijstijd is gerealiseerd.

Het onderzoek geeft een representatief beeld naar onderwijssoort van het voortgezet onderwijs als geheel. De resultaten van de beoordeling van de gerealiseerde onderwijstijd op de honderd scholen zijn weergegeven in tabel 2.1b. De gerealiseerde onderwijstijd is beoordeeld exclusief de andere activiteiten. Tabel 2.1c toont de beoordeling inclusief andere activiteiten.

Tabel 2.1b (on)voldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. norm (exclusief andere activiteiten) per onderwijssoort

Onderwijssoort	Voldoende		Onvoldoende		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Vmbo	44	86%	7	14%	51	100%
Havo	10	45%	12	55%	22	100%
Vwo	13	59%	9	41%	22	100%
Pro	5	100%			5	100%
Totaal	72	72%	28	28%	100	100%
Totaal gecorrigeerd		75%		25%		100%

Tabel 2.1c (on)voldoende gerealiseerde onderwijstijd (*inclusief* andere activiteiten)
t.o.v. norm per onderwijssoort

Onderwijssoort	Voldoende		Onvoldoende		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Vmbo	45	88%	6	12%	51	100%
Havo	11	50%	11	50%	22	100%
Vwo	14	64%	8	36%	22	100%
Pro	5	100%			5	100%
Totaal	75	75%	25	25%	100	100%
Totaal gecorrigeerd		77%		23%		100%

Het betreft hier de andere activiteiten volgens opgave van de school. Bij nader inzien passen deze activiteiten meestal gewoon binnen het beoordelingskader.

Uit bovenstaande twee tabellen blijkt dat 25 procent van de scholen in één of meer leerjaren onvoldoende onderwijstijd realiseerde volgens het beoordelingskader van de inspectie. Worden de uren onderwijstijd die besteed zijn aan andere onderwijsactiviteiten, dus buiten het beoordelingskader van de inspectie, meegerekend, dan realiseerde 23 procent onvoldoende onderwijstijd. Met name in het havo is op veel scholen onvoldoende onderwijstijd gerealiseerd. Alleen in het praktijkonderwijs haalden alle onderzochte vestigingen de norm.

Van de 25 scholen (in totaal 45 leerjaren) die te weinig onderwijstijd realiseerden inclusief andere activiteiten, doen veertien scholen dat in één leerjaar en elf scholen in twee of meer leerjaren. De mate van onderschrijding loopt uiteen van 111 uur tot vijf uur te weinig. De gemiddelde onderschrijding bedraagt 31 uur.

Exclusief andere activiteiten voldoet op de onderzochte *vmbo's* de onderwijstijd op 86 procent (gelijk aan 2009/2010) van de scholen; als de andere activiteiten worden meegeteld, voldoet 88 procent van de scholen (vorig jaar 89 procent). Op de onderzochte *havo's* is het aantal scholen dat voldoet exclusief andere activiteiten 45 procent (vorig jaar 53 procent); door het meetellen van andere activiteiten stijgt het percentage naar 50 procent (vorig jaar 60 procent). Van de *vwo's* in de steekproef voldoet 59 procent als andere onderwijsactiviteiten niet worden meegeteld (vorig jaar 64 procent) en door het meetellen van andere activiteiten stijgt dit percentage naar 64 procent (gelijk aan vorig jaar). De scholen/afdelingen voor *praktijkonderwijs* in de steekproef realiseerden alle voldoende onderwijstijd.

Nadere analyse van de resultaten

Drie *vmbo*-scholen realiseerden onvoldoende onderwijstijd (inclusief andere activiteiten) in één leerjaar; drie *vmbo*-scholen deden dat in twee of meer leerjaren. Bij zes *havo's* gebeurde datzelfde in één leerjaar en bij vijf *havo's* in twee of meer leerjaren. Het tekort aan gerealiseerde onderwijstijd bleef bij vijf *vwo's* beperkt tot één leerjaar, maar bij drie *vwo's* ging het om twee of meer leerjaren.

Onderstaande tabellen 2.1d en 2.1e tonen het aantal leerjaren waarin onvoldoende uren onderwijstijd is gerealiseerd ten opzichte van de norm van 1.000/700 klokuren, exclusief en inclusief andere activiteiten. Daarbij is tevens aangegeven in welke mate van de norm is afgeweken.

Tabel 2.1d Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de norm (exclusief andere activiteiten)

Onderwijss oort	Leer jaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1 – 25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26 – 50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51 – 75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 of meer uur te weinig
Vmbo 51 onderwijs soorten	1	4	-25	3	.	.	1
	2	2	-57	1	.	.	1
	3	5	-30	4	.	.	1
	4	3	-14	2	1	.	.
	Totaal	14	-29	10	1	.	3
Havo 22 onderwijs soorten	1	4	-45	1	2	.	1
	2	4	-25	1	3	.	.
	3	4	-42	2	1	.	1
	4	10	-39	1	7	2	.
	5	3	-21	2	1	.	.
Totaal	25	-36	7	14	2	2	
Vwo 22 onderwijs soorten	1	1	-13	1	.	.	.
	2	1	-6	1	.	.	.
	3	2	-35	1	.	1	.
	4	5	-29	2	3	.	.
	5	3	-12	2	1	.	.
	6	2	-5	2	.	.	.
Totaal	14	-20	9	4	1	.	
Totaal		53	-30	26	19	3	5

Tabel 2.1e Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd (inclusief andere activiteiten) t.o.v. de norm

Onderwijss oort	Leer jaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1 – 25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26 – 50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51 – 75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 of meer uur te weinig
Vmbo 51 onderwijs soorten	1	3	-32	2	.	.	1
	2	1	-111	.	.	.	1
	3	4	-37	3	.	.	1
	4	2	-21	1	1	.	.
	Totaal	10	-39	6	1	.	3
Havo 22 onderwijs soorten	1	4	-45	1	2	.	1
	2	4	-25	1	3	.	.
	3	4	-42	2	1	.	1
	4	8	-34	2	5	1	.
	5	2	-19	1	1	.	.
Totaal	22	-35	7	12	1	2	
Vwo 22 onderwijs soorten	1	1	-13	1	.	.	.
	2	1	-6	1	.	.	.
	3	2	-35	1	.	1	.
	4	4	-30	1	3	.	.
	5	3	-12	2	1	.	.
	6	2	-5	2	.	.	.
Totaal	13	-19	8	4	1	.	
Totaal		45	-31	21	17	2	5

Als de andere activiteiten worden meegeteld (tabel 2.1e), realiseerden 25 scholen in 45 leerjaren gemiddeld 31 klokuren te weinig onderwijstijd:

- drie leerjaren vmbo en twee leerjaren havo 76 uur of meer te weinig;
- één leerjaar havo en één leerjaar vwo 51-75 uur te weinig;
- één leerjaar vmbo, twaalf leerjaren havo en vier leerjaren vwo 26-50 uur te weinig en
- zes leerjaren vmbo, zeven leerjaren havo en acht leerjaren vwo 1-25 uur te weinig.

In 2008/2009 was het gemiddeld tekort over alle onderzochte afdelingen 40 klokuren, in 2009/2010 daalde het gemiddeld tekort naar 35 en het is in 2010/2011 verder gedaald naar 31.

Het meerekenen van andere activiteiten zorgt ervoor dat in acht leerjaren voldoende onderwijstijd werd gerealiseerd. Zonder die activiteiten zou er onvoldoende onderwijstijd zijn gerealiseerd (vergelijking tussen tabellen 2.1d en 2.1e). Van de onderzochte onderwijssoorten komt het havo het slechtst naar voren met het hoogste aantal leerjaren onvoldoende.

Op de onderzochte scholen werd gemiddeld ruim boven de norm onderwijstijd gerealiseerd: plus 46 klokuren exclusief andere activiteiten en plus 51 inclusief andere activiteiten (zie tabel 2.1f). Het vmbo realiseerde gemiddeld plus 60 uur (55 exclusief), het havo plus 40 uur (32 exclusief), het vwo plus 52 uur (43 exclusief) en het praktijkonderwijs plus 51 uur (inclusief en exclusief) boven de norm. Het positieve effect van het meetellen van de andere activiteiten is in havo en vwo het grootst.

Tabel 2.1f Gemiddeld aantal uren gerealiseerde onderwijstijd (*exclusief* en *inclusief* andere activiteiten) t.o.v. de norm

Onderwijssoort	Leerjaar	Gemiddeld aantal uren boven de norm exclusief	Gemiddeld aantal uren boven de norm inclusief
Vmbo 51 onderwijs soorten	1	41	45
	2	32	37
	3	51	58
	4	96	99
	Totaal	55	60
Havo 22 onderwijs soorten	1	28	36
	2	33	38
	3	39	43
	4	4	16
	5	52	63
Totaal	32	40	
Vwo 22 onderwijs soorten	1	47	49
	2	40	44
	3	43	49
	4	10	24
	5	40	55
	6	73	91
Totaal	43	52	
Pro 5 onderwijs soorten	1	23	23
	2	45	45
	3	36	36
	4	91	91
	5	77	77
	6	28	28
Totaal	51	51	

2.2 Andere activiteiten die niet voorkomen in het beoordelingskader

De veranderingen in de wettelijke vereisten met ingang van het schooljaar 2012/2013, betreffen niet alleen de kwantitatieve maar ook de kwalitatieve definitie van onderwijstijd. Het criterium 'afdwingbare begeleiding' uit 2006 wordt in de nieuwe definitie vervangen door het criterium dat het onderwijs door een inspirerend en uitdagend karakter moet bijdragen aan een zinvolle invulling van de totale studielast van leerlingen.

Tijdens het onderzoek heeft de inspectie ook kwalitatieve gegevens verzameld over de onderwijstijd (volgens de nieuwe definitie) en over het overleg tussen de school en de ouders, leerlingen en leraren. De scholen is gevraagd om samen met de gerealiseerde onderwijstijd op te geven of er in het schooljaar 2010/2011 andere onderwijsactiviteiten zijn uitgevoerd die niet vallen binnen de 'oude' wettelijke criteria maar mogelijk wel binnen de nieuwe definitie. Als die onderwijsactiviteiten hebben plaatsgevonden, dan heeft de inspectie aanvullend gevraagd wat de omvang hiervan was, of over deze activiteiten overleg met de belanghebbenden heeft plaatsgevonden, wat de invloed van het overleg op de plannen geweest is en of de afspraken zijn vastgelegd.

Achttien (18 procent) van de honderd scholen geven aan andere onderwijsactiviteiten te hebben uitgevoerd, die niet voorkomen in het huidige beoordelingskader van de inspectie. Dit betreft zeven vmbo-scholen, zeven havo's en vier vwo's.

Twaalf van de achttien scholen voldoen aan de norm voor gerealiseerde onderwijstijd, ongeacht het wel of niet meetellen van andere activiteiten. Drie scholen (een vmbo, een havo en een vwo) voldoen aan de norm door het meetellen

van andere activiteiten, drie scholen (alle havo) blijven onvoldoende, ook als de uren voor andere activiteiten worden meegerekend.

Voor de drie scholen die door het meetellen van andere activiteiten voldoen aan de norm, wordt hieronder aangegeven welke activiteiten het betrof en hoe de horizontale dialoog heeft plaatsgevonden.

Over alle activiteiten is op de vmbo-school via bijeenkomsten overleg gevoerd met de ouders en met de leraren. De uitkomsten van het overleg zijn niet vastgelegd. Ook zijn de ouders schriftelijk bevraagd. De oudergeleding van de medezeggenschapsraad heeft positief geadviseerd/ingestemd met deze activiteit. Nadere analyse door de inspectie wijst uit dat deze activiteiten wel binnen het huidige beoordelingskader vallen. Daarmee voldoet het meetellen van deze activiteiten aan de gestelde criteria.

Over de activiteiten op de havo-school is met ouders en met leraren overlegd over een deel van de activiteiten. Dit overleg vond plaats in de medezeggenschapsraad en met de oudergeleding van deze raad. De uitkomsten van het overleg zijn niet vastgelegd. Belanghebbenden waren van oordeel dat geen sprake was van een zinvolle invulling van onderwijstijd en de oudergeleding heeft niet positief geadviseerd/ingestemd met deze activiteiten. Niettemin zijn ze wel uitgevoerd. Nadere analyse door de inspectie wijst uit dat de activiteiten binnen het huidige beoordelingskader vallen (excursies, maatschappelijke stage, loopbaanoriëntatie, steunlessen).

Op de vwo-school is over alle activiteiten met ouders, leerlingen en leraren overlegd; via bijeenkomsten met leraren en met leerlingen, door overleg met ouders in de locatiedeelraad en door overleg met de medezeggenschapsraad. De uitkomst van het overleg is vastgelegd in notulen. Belanghebbenden zijn van oordeel dat het een zinvolle invulling van onderwijstijd betreft en de oudergeleding van de medezeggenschapsraad heeft positief geadviseerd/ingestemd.

De activiteiten betreffen een theaterklas en een vooropleiding voor het conservatorium. Aangezien over deze activiteiten de horizontale dialoog met alle betrokkenen is gevoerd en de oudergeleding van de medezeggenschapsraad positief heeft geadviseerd/ingestemd, kunnen deze activiteiten worden meegeteld als onderwijstijd.

2.3 Conclusies

De resultaten in dit eerste deel van het rapport geven een landelijk beeld van de gerealiseerde onderwijstijd in het voortgezet onderwijs als geheel. Uit de resultaten van de groep van honderd onderzochte scholen kan het volgende worden geconcludeerd.

Op 75 procent van de onderzochte scholen wordt in alle leerjaren voldoende onderwijstijd gerealiseerd. Na correctie voor de verhouding van de onderwijssoorten binnen de steekproef stijgt dit percentage naar 77 procent voor het landelijk beeld. Dit betekent dat op bijna één op de vier scholen het nog niet gelukt is om voldoende onderwijstijd in alle leerjaren te realiseren. Een behoorlijk deel van de leerlingen in het voortgezet onderwijs krijgt nog te weinig onderwijsuren.

Binnen het *vmbo* voldoet 88 procent van de onderzochte scholen aan de wettelijke vereisten aangaande de gerealiseerde onderwijstijd; van de *havo's* voldoet 50 procent en van de *vwo's* voldoet 64 procent. Scholen voor *praktijkonderwijs* zijn voor het tweede achtereenvolgende jaar in de steekproef betrokken en alle onderzochte scholen/afdelingen realiseerden voldoende onderwijstijd.

Het aantal leerjaren waarin onvoldoende onderwijstijd is gerealiseerd is gestegen van 34 in 2010 naar 45 in 2011, maar het gemiddeld tekort is verder afgenomen van 35 uur in 2010 naar 31 in 2011.

2.4 Vergelijking met eerdere schooljaren

In het schooljaar 2008/2009 realiseerde 68 procent van de scholen voldoende onderwijstijd op basis van de norm van 1.000/700 uur, waarbij de andere activiteiten niet werden meegeteld. In 2009/2010 steeg dit aantal naar 80 procent; het meetellen van andere activiteiten was hierbij van geringe invloed. Na een aantal jaren van stijging is het totaalpercentage in 2011 gedaald naar 77 procent, een daling van 3 procent ten opzichte van het vorige jaar.

Binnen het *vmbo* voldoet 88 procent van de onderzochte scholen aan de wettelijke vereisten aangaande de gerealiseerde onderwijstijd en dat is vrijwel gelijk aan het vorige jaar.

Van de onderzochte *havo's* heeft 50 procent voldoende onderwijstijd gerealiseerd en dat is een aanzienlijke daling ten opzichte van het vorige jaar met 10 procent.

Van de onderzochte *vwo's* heeft 64 procent voldoende klokuren gerealiseerd en dat is precies gelijk aan het vorige jaar.

De scholen/afdelingen voor *praktijkonderwijs* in de steekproef realiseerden net als het vorige jaar alle voldoende onderwijstijd.

In schooljaar 2008/2009 realiseerden de scholen gemiddeld 30 klokuren meer dan de toen geldende norm. In 2009/2010 waren dat er 69 en het aantal uren dat scholen meer realiseren is teruggelopen naar gemiddeld 53 in 2010/2011.

De resultaten zijn minder gunstig dan in het afgelopen jaar. Het aantal *vmbo's* en *vwo's* dat voldoende onderwijstijd realiseert blijft stabiel. De scholen voor praktijkonderwijs blijven onveranderd alle voldoende onderwijstijd realiseren. Het aantal *havo*-scholen dat voldoende onderwijstijd realiseert, is lager dan het vorige jaar. Daarnaast realiseerden de scholen gemiddeld ruimschoots meer onderwijstijd dan wettelijk vereist, al is dat aantal ten opzichte van het vorige jaar gedaald.

Tabel 2.4 Vergelijking resultaten onderzoeken schooljaren 2006/2007 tot en met 2010/2011

	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
	76 scholen	77 scholen	75 scholen	86 scholen	100
Voldoende gerealiseerd in alle leerjaren	7%	28%	43% 'oude' norm resp. 68% 'nieuwe' norm	80% nieuwe norm (incl. andere activiteiten)	77% nieuwe norm (incl. andere activiteiten)

Het beleid van de overheid is erop gericht dat alle scholen met hun gerealiseerde onderwijstijd aan de wettelijke vereisten gaan voldoen. De inspectie concludeert dat er op dit punt in de afgelopen jaren forse vooruitgang is geboekt. Uit het aantal uren dat scholen de norm overschrijden, blijkt dat het mogelijk is om aan de vereisten voor alle leerjaren te voldoen. In 2010/2011 ziet de inspectie echter geen verdere verbetering. Ook blijkt dat in het *vwo* en *havo* nog veel scholen zich moeten inspannen om de norm in alle leerjaren te halen.

Dat geldt ook nog voor enkele *vmbo*-scholen. De inspectie zal op de groep scholen die te weinig onderwijstijd gerealiseerd hebben verscherpt toezicht uitoefenen.

Verklaringen

De inspectie heeft op de *havo*-scholen die de norm onderschrijden gevraagd naar verklaringen voor de tekorten. Lesuitval door (langdurige) ziekte of door een grillig verloop van de ziekte wordt door tien *havo*-scholen aangegeven als belangrijke oorzaak.

Veel opvang gebeurt door het eigen team; vervanging van buiten de school is niet altijd (tijdig) beschikbaar en sommige tijdelijke vacatures blijken moeilijk te vervullen, zoals Duits en wiskunde.

Daarnaast noemen drie scholen uitval door toetsweken en/of scholingsactiviteiten van leraren. Eén school geeft aan dat niet alle geprogrammeerde buitenschoolse activiteiten zijn uitgevoerd, één school noemt een te krappe programmering van onderwijstijd. Ook wordt door een school genoemd dat niet alle contactmomenten goed zijn geregistreerd en daardoor niet kunnen worden verantwoord.

De maatregelen die scholen noemen om lesuitval te voorkomen zijn krachtige sturing op kortdurend ziekteverzuim en het inzetten van andere vormen van onderwijstijd volgens de nieuwe, kwalitatieve definitie. Eén school spreekt over een cultuurverandering waarbij individuele leraren worden aangesproken op hun eigen verantwoordelijkheid om voldoende onderwijstijd te realiseren.

De inspectie concludeert dat veel lesuitval veroorzaakt wordt door (langdurige) ziekte en niet altijd tijdig en adequaat wordt opgevangen, zeker wanneer sprake is van moeilijk vervulbare vacatures. Ook scholen die hierop beleid hebben geformuleerd, bijvoorbeeld door eerste opvang binnen het team, zijn niet allemaal in staat om deze uitval op te vangen of in voldoende mate te compenseren. Deze scholen staan voor de uitdaging om hun beleid zodanig vorm te geven dat voor alle leerlingen op jaarbasis voldoende onderwijstijd kan worden gerealiseerd.

Van scholen waar sprake is van lesuitval door scholingsactiviteiten van leraren of door toetsweken en die de norm onderschrijden door een gebrekkige registratie of een onvoldoende uitvoering, mag worden verwacht dat zij hun beleid en/of registratie snel op orde brengen.

Dit themaonderzoek beperkt zich tot de gerealiseerde onderwijstijd; beoordeling van de geprogrammeerde onderwijstijd maakt deel uit van het risicogerichte toezicht. Scholen die net voldoende onderwijstijd programmeren, dienen zich te realiseren dat zij daarmee een risico lopen op onderschrijding.

Overigens geven vier van deze scholen aan dat zij weliswaar in één of meerdere leerjaren te weinig onderwijstijd realiseren, maar dat zij over alle leerjaren heen gemiddeld aan de norm voldoen. Kennelijk is een betere verdeling van de uren over de leerjaren een optie om aan de norm te voldoen.

2.5 Vergelijkende conclusies op basis van 1.000 en 1.040 klokuren

De gevolgen van de norm van 1.000 uur

In dit onderzoek is de inspectie uitgegaan van de norm van 1.000 klokuren voor onderbouw, bovenbouw en praktijkonderwijs en van 700 klokuren voor het examenjaar. De andere activiteiten (waarmee ouders, leerlingen en leraren moeten hebben ingestemd) zijn in die nieuwe norm betrokken. Om de invloed van het al of niet meetellen van deze activiteiten inzichtelijk te maken, heeft de inspectie twee berekeningen gemaakt en in dit rapport gepresenteerd.

Berekening op basis van de 1.040-norm voor de onderbouw

Om vergelijking met eerdere onderzoeken mogelijk te maken, is ook een berekening gemaakt op basis van de 'oude' norm van 1.040 klokuren in de onderbouw (vmbo 1,2, havo/vwo 1,2,3, praktijkonderwijs 1,2), 1.000 klokuren in de bovenbouw en 700 in het examenjaar. Binnen deze norm kunnen 40 uren per leerjaar worden aangemerkt als maatwerkuren. De berekening met deze norm en de daaruit voortvloeiende vergelijking met eerdere jaren is opgenomen in bijlage II.

Van de honderd scholen voldoen 36 ook nog aan deze norm, achttien scholen hebben een onderschrijding in één leerjaar, 46 scholen in twee of meer leerjaren. De onderschrijding bedraagt gemiddeld 30 uur. Overigens bedraagt de gemiddelde overschrijding over het geheel bij deze norm nog plus 32 uur.

Vergelijking van deze uitkomsten met de meest recente bijstelling van de norm door de Tweede Kamer is niet goed mogelijk. In deze bijstelling geldt de norm van 1040 uur alleen voor alle leerjaren 1 en 2 (en niet meer voor havo 3 en vwo 3) en is sprake van ruimte voor 60 uur maatwerk in alle leerjaren. Een voorzichtige schatting geeft aan dat het feit dat alleen voor de eerste twee leerjaren nog een norm van 1040 uur geldt en niet meer voor 3 havo / vwo, ertoe leidt dat ongeveer 5 procent van de scholen die onvoldoende onderwijstijd gerealiseerd hadden tóch aan de norm voldaan zouden hebben. Dat zijn de scholen waar alleen in het derde leerjaar havo / vwo een tekort was geconstateerd ten opzichte van 1040 uur, maar niet ten opzichte van 1000 uur. Omdat scholen die te weinig onderwijstijd hadden gerealiseerd gemiddeld een urentekort hadden van méér dan 20 uur in een gegeven leerjaar, zal de mogelijkheid om 20 maatwerkuren meer mee te tellen als onderwijstijd, er daarnaast slechts toe leiden dat nog enkele scholen alsnog aan de norm zouden voldoen. Opgemerkt moet worden dat het feitelijk effect pas zichtbaar kan worden als scholen daadwerkelijk op deze norm gestuurd zouden hebben.

2.6 Handhaving

De inspectie zal de scholen die te weinig onderwijstijd gerealiseerd hebben onder verscherpt toezicht stellen. Dit betekent dat op deze scholen een verificatieonderzoek wordt gehouden om de hoogte van de onderschrijding en het aantal leerjaren waarin hiervan sprake is, vast te stellen. Zo nodig leidt dit tot terugvordering van een deel van de bekostiging. Deze scholen moeten zich ook voor de gerealiseerde onderwijstijd in 2011/2012 gaan verantwoorden.

3 Nieuwe beoordeling scholengroep verscherpt toezicht 2009/2010

3.1 Bevindingen gerealiseerde onderwijstijd

In het inspectieonderzoek onderwijstijd 2010 werd bij veertien scholen geconstateerd dat zij in cursusjaar 2009/2010 te weinig onderwijstijd gerealiseerd hadden. Deze scholen zijn onder verscherpt toezicht van de inspectie gesteld en met de scholen is afgesproken dat in cursusjaar 2010/2011 de gerealiseerde onderwijstijd aan de norm diende te voldoen.

In het onderzoek 2011 zijn deze veertien scholen opgenomen. De verdeling van deze scholengroep 2009/2010 is weergegeven in onderstaande tabel 3.1a.

Tabel 3.1a Onderwijssoorten naar (on)voldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de norm

Onderwijssoort	Voldoende		Onvoldoende		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Vmbo	6	100%			6	100%
Havo	2	40%	3	60%	5	100%
Vwo	2	67%	1	33%	3	100%
Totaal	10	71%	4	29%	14	100%

Voor deze scholen is vastgesteld, op basis van door de school aangeleverde gegevens, welke wel en welke niet aan de norm voor gerealiseerde onderwijstijd voldoen.

Van deze groep scholen hebben tien scholen (71 procent) voldoende onderwijstijd gerealiseerd ten opzichte van de norm, vier scholen voldoen opnieuw niet aan de norm.

Voor geen van de veertien scholen is het wel of niet meetellen van andere activiteiten van invloed op het voldoen aan de norm.

Door één havo zijn andere onderwijsactiviteiten die buiten het beoordelingskader van de inspectie vallen opgegeven; meetellen verkleint het tekort, maar werkt het niet weg. Over de activiteiten is met leraren overlegd, niet met ouders en leerlingen. Nadere analyse door de inspectie wijst uit dat de activiteiten deel uitmaken van het door de inspectie gehanteerde beoordelingskader en dus meegeteld mogen worden.

De onvoldoende onderwijstijd beperkt zich op de vwo-school en op één havo tot één leerjaar, op twee havo's betreft het twee of meer leerjaren.

Tabel 3.1b toont het aantal leerjaren waarin onvoldoende uren onderwijstijd gerealiseerd is ten opzichte van de norm van 1.000/700 klokuren. Daarbij is tevens aangegeven in welke mate van de norm is afgeweken.

In deze groep van veertien scholen (scholengroep 2009/2010) realiseerden vier scholen in negen leerjaren gemiddeld 40 klokuren te weinig onderwijstijd. De drie havo-scholen gemiddeld 44 uur te weinig, de ene vwo-school 8 uur te weinig.

Tabel 3.1b: Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd (inclusief andere activiteiten) t.o.v. de norm

Onderwijssoort	Leerjaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1 – 25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26 – 50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51 – 75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 of meer uur te weinig
Havo 3 onderwijssoorten	1	2	-32	1	1	.	.
	2	2	-27	1	1	.	.
	3	1	-68	.	.	1	.
	4	3	-57	1	1	.	1
	5
	Totaal	8	-44	3	3	1	1
Vwo 1 onderwijssoort	1
	2
	3
	4	1	-8	1	.	.	.
	5
	6
	Totaal	1	-8	1	.	.	.
Totaal 4 onderwijssoorten		9	-40	4	3	1	1

Ook bij deze scholengroep realiseerden de scholen gemiddeld in ruime mate meer klokuren dan wettelijk vereist: gemiddeld plus 34 inclusief andere activiteiten (32 exclusief).

In het vmbo zijn dit plus 48 uren (exclusief en inclusief andere activiteiten), in het havo plus 16 (13 exclusief) en in het vwo plus 41 (exclusief en inclusief).

3.2 Conclusie

De resultaten in dit hoofdstuk geven een beeld van de gerealiseerde onderwijstijd in schooljaar 2010/2011 op de veertien scholen die bij het onderzoek over 2009/2010 te weinig onderwijstijd hadden gerealiseerd en daarna onder verscherpt toezicht van de inspectie werden gesteld.

De zes vmbo-scholen voldoen inmiddels alle zes aan de norm.

Twee havo-scholen hebben in 2010/2011 voldoende onderwijstijd gerealiseerd, drie voldoen er nog niet aan de norm.

Van de drie vwo-scholen voldoen er inmiddels twee aan de norm.

Voor de tien scholen die onder verscherpt toezicht van de inspectie vallen en die in cursusjaar 2010/2011 voldoende onderwijstijd hebben gerealiseerd, kan het traject van verscherpt toezicht worden beëindigd. Voor de overige vier scholen wordt het verscherpt toezicht voortgezet. Dit kan, na verificatie, leiden tot een bekostigingsmaatregel. Deze scholen moeten zich ook voor de gerealiseerde onderwijstijd in 2011/2012 gaan verantwoorden.

4 Nieuwe beoordeling scholengroep verscherpt toezicht 2008/2009

4.1 Bevindingen gerealiseerde onderwijstijd

In het inspectieonderzoek over schooljaar 2008/2009 werd bij 23 scholen geconstateerd dat zij te weinig onderwijstijd gerealiseerd hadden. Deze scholen zijn onder verscherpt toezicht geplaatst en in 2009/2010 opnieuw onderzocht. Zestien van deze scholen voldeden daarbij aan de norm en het verscherpt toezicht is toen beëindigd.

Op de zeven scholen die ook in schooljaar 2009/2010 niet aan de norm voldeden is het verscherpt toezicht gecontinueerd en deze scholen zijn bij het onderzoek 2010/2011 opnieuw gecontroleerd.

De verdeling van de scholengroep 2008/2009 is te zien in onderstaande tabel 4.1a.

Tabel 4.1a Onderwijssoorten naar (on)voldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de norm

Onderwijssoort	Voldoende		Onvoldoende		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Vmbo	4	100%			4	100%
Vwo	2	67%	1	33%	3	100%
Totaal	6	86%	1	14%	7	100%

Geen van de scholen geeft aan andere onderwijsactiviteiten bij de berekening van onderwijstijd te hebben betrokken.

Van deze groep scholen hebben zes van de zeven scholen (86 procent) voldoende onderwijstijd gerealiseerd ten opzichte van de norm.

Op de vwo-school die ook in 2010/2011 te weinig onderwijstijd realiseerde betrof het twee leerjaren.

Tabel 4.1b toont het aantal leerjaren waarin onvoldoende uren onderwijstijd gerealiseerd is ten opzichte van de norm van 1.000/700 klokuren. Daarbij is tevens aangegeven in welke mate van de norm is afgeweken.

Tabel 4.1b Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de norm

Onderwijssoort	Leerjaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1 - 25 uur te weinig
Vwo 1 onderwijssoort	1	.	.	.
	2	.	.	.
	3	.	.	.
	4	1	-16	1
	5	1	-18	1
	6	.	.	.
	Totaal	2	-17	2
Totaal onderwijssoort		2	-17	2

In twee leerjaren van het vwo is in 2010/2011 te weinig onderwijstijd gerealiseerd: in één leerjaar 16, in het andere 18 uur te weinig.

Ook bij deze scholengroep was er sprake van het al eerder geconstateerde verschijnsel dat de scholen gemiddeld in ruime mate meer klokuren realiseerden dan wettelijk vereist: gemiddeld plus 35. In het vmbo zijn dit plus 47 uren en in het vwo plus 24.

4.2 Conclusie

De resultaten in dit hoofdstuk geven een beeld van de gerealiseerde onderwijstijd in cursusjaar 2010/2011 op de zeven scholen die bij de onderzoeken van 2009 en van 2010 te weinig onderwijstijd hadden gerealiseerd en onder verscherpt toezicht van de inspectie stonden. De onderzochte vmbo-scholen voldoen inmiddels alle aan de norm.

Van de twee vwo-scholen voldoet er inmiddels één aan de norm, maar één heeft ook in 2010/2011 te weinig onderwijstijd gerealiseerd.

Voor de zes scholen die onder verscherpt toezicht van de inspectie vallen en die in cursusjaar 2010/2011 voldoende onderwijstijd hebben gerealiseerd, kan het traject van verscherpt toezicht worden beëindigd. Voor de ene vwo-school wordt het verscherpt toezicht gecontinueerd. Dit kan, na verificatie, leiden tot een bekostigingsmaatregel. Deze school moet zich ook voor de gerealiseerde onderwijstijd in 2011/2012 gaan verantwoorden.

5 Nieuwe beoordeling scholengroep verscherpt toezicht 2007/2008

5.1 Bevindingen gerealiseerde onderwijstijd

In de inspectieonderzoeken 2007/2008 en 2008/2009 werd bij veertien scholen geconstateerd dat zij te weinig onderwijstijd gerealiseerd hadden. Deze scholen zijn onder verscherpt toezicht geplaatst en in 2009/2010 opnieuw onderzocht. Toen voldeden negen van deze scholen aan de norm en is het verscherpt toezicht voor deze scholen beëindigd.

Op de vijf scholen die ook in 2009/2010 niet aan de norm voldeden is het verscherpt toezicht gecontinueerd en deze scholen zijn bij het onderzoek 2010/2011 opnieuw gecontroleerd.

De verdeling van de scholengroep 2008/2009 is te zien in onderstaande tabel 5.1a.

Tabel 5.1a Onderwijssoorten naar (on)voldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de norm

Onderwijssoort	Voldoende		Onvoldoende		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Vmbo	1	100%			1	100%
Havo	1	33%	2	67%	3	100%
Vwo			1	100%	1	100%
Totaal	2	40%	3	60%	5	100%

Geen van de scholen in deze onderzoeksgroep heeft aangegeven andere activiteiten mee te tellen bij de gerealiseerde onderwijstijd.

Van deze groep scholen hebben twee van de vijf scholen (40 procent) voldoende onderwijstijd gerealiseerd ten opzichte van de norm. Twee havo-scholen en één vwo voldoen nog altijd niet aan de norm. In de vwo-school en in één havo-school betrof het twee leerjaren; in de andere havo-school betrof het één leerjaar.

Tabel 5.1b Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. de norm

Onderwijssoort	Leerjaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1 – 25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26 – 50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51 – 75 uur te weinig
Havo 2 onderwijssoorten	1
	2	2	-24	1	1	.
	3
	4	1	-72	.	.	1
	5
	Totaal	3	-40	1	1	1
Vwo 1 onderwijssoort	1
	2
	3	1	-3	1	.	.
	4
	5	1	-10	1	.	.
	6
	Totaal	2	-7	2	.	.
Totaal		5	-27	3	1	1

Tabel 5.1b toont het aantal leerjaren waarin onvoldoende uren onderwijstijd is gerealiseerd ten opzichte van de norm van 1.000/700 klokuren. Daarbij is tevens aangegeven in welke mate van de norm wordt afgeweken.

In 2010/2011 is in drie leerjaren van het havo gemiddeld 40 uur te weinig onderwijstijd gerealiseerd: in één leerjaar tot en met 25 uur te weinig, in één leerjaar 26 tot en met 50 klokuren en in één leerjaar 51 tot en met 75 klokuren te weinig. In twee leerjaren van het vwo is gemiddeld 7 klokuren te weinig onderwijstijd gerealiseerd.

Ook binnen deze scholengroep realiseerden de scholen gemiddeld in ruime mate meer klokuren dan vereist: gemiddeld plus 39. In het vmbo is dit gemiddeld plus 63, in het havo plus 39 en in het vwo plus 23. Dit betekent dat de scholen die nu wel voldoende onderwijstijd realiseren, dit ook in ruime mate doen.

5.2 Conclusie

De resultaten in dit hoofdstuk geven een beeld van de gerealiseerde onderwijstijd in het schooljaar 2010/2011 op de vijf scholen van de scholengroep uit de steekproef 2007/2008 die bij de onderzoeken van 2008, 2009 en 2010 te weinig onderwijstijd hadden gerealiseerd en onder verscherpt toezicht van de inspectie zijn gesteld. Alle vmbo-scholen uit deze groep voldoen inmiddels aan de norm. Van de drie havo-scholen hebben er twee in 2010/2011 (nog altijd) te weinig onderwijstijd gerealiseerd. Ook de vwo-school voldoet nog altijd niet aan de norm.

Voor de twee scholen die onder verscherpt toezicht van de inspectie staan en die inmiddels aan de norm voldoen, kan het traject van verscherpt toezicht worden beëindigd.

Voor de drie scholen die in 2010/2011 opnieuw onvoldoende onderwijstijd hebben gerealiseerd, wordt het verscherpt toezicht gecontinueerd. Dit kan, na verificatie, leiden tot een bekostigingsmaatregel. Deze scholen moeten zich ook voor de gerealiseerde onderwijstijd in 2011/2012 gaan verantwoorden.

6 Nieuwe beoordeling scholengroep verscherpt toezicht 2006/2007

6.1 Bevindingen gerealiseerde onderwijstijd

In het inspectieonderzoek onderwijstijd 2011 is ook de gerealiseerde onderwijstijd onderzocht op de drie scholen die sinds het onderzoek over het cursusjaar 2006/2007 onder verscherpt toezicht van de inspectie zijn gesteld.

De verdeling per onderwijssoort is te zien in tabel 6.1.

Tabel 6.1 Onderwijssoorten naar (on)voldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. norm

Onderwijssoort	Voldoende		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%
Vmbo	1	33%	1	33%
Havo	2	67%	2	67%
Totaal	3	100%	3	100%

Door deze scholen zijn geen andere activiteiten vermeld. Alle drie scholen hebben in 2010/2011 voldoende onderwijstijd gerealiseerd.

Het is opvallend dat na jarenlange tekortkomingen deze drie scholen nu ruimschoots meer klokuren realiseren dan vereist. In de vmbo-school zijn dit plus 54 klokuren en in de havo-scholen gemiddeld plus 66 uur.

6.2 Conclusie

De resultaten in dit hoofdstuk geven een beeld van de gerealiseerde onderwijstijd in cursusjaar 2010/2011 op de drie scholen die sinds het onderzoek over het cursusjaar 2006/2007 onder verscherpt toezicht van de inspectie zijn gesteld. Alle drie scholen voldoen inmiddels aan de norm en het traject van verscherpt toezicht kan worden beëindigd.

7 Andere activiteiten die niet voorkomen in het beoordelingskader

7.1 Bevindingen andere onderwijsactiviteiten

Tijdens het onderzoek heeft de inspectie ook kwalitatieve gegevens verzameld over de onderwijstijd en over het overleg hierover tussen de school en de ouders, leerlingen en docenten.

De scholen is gevraagd om samen met de gerealiseerde onderwijstijd op te geven of er in het schooljaar 2010/2011 andere onderwijsactiviteiten zijn uitgevoerd. Het gaat hier om activiteiten die niet vallen binnen de 'oude' wettelijke criteria, maar mogelijk wel binnen de nieuwe kwalitatieve definitie. Als die onderwijsactiviteiten hebben plaatsgevonden, dan heeft de inspectie aanvullend gevraagd wat de omvang ervan was, of over deze activiteiten overleg met de belanghebbenden heeft plaatsgevonden, wat de invloed van het overleg op de plannen is geweest en of de afspraken zijn vastgelegd.

Onderwijssoorten

Achttien van de honderd scholen uit de steekproef 2010/2011 geven aan dat er onderwijsactiviteiten zijn uitgevoerd die niet voorkomen in het huidige beoordelingskader van de inspectie. Dit betreft zeven vmbo-scholen, zeven havo's en vier vwo's. Veertien van deze scholen bieden zowel in de onderbouw als in de bovenbouw andere activiteiten aan, één havo en één vmbo alleen in de onderbouw en twee havo's doen dat alleen in de bovenbouw. De scholen/afdelingen voor praktijkonderwijs hebben geen andere onderwijsactiviteiten vermeld.

Uren

Het aantal uren dat de scholen aan deze activiteiten besteden, loopt sterk uiteen. In havo en vwo wordt gemiddeld respectievelijk 116 en 233 uur besteed aan andere onderwijsactiviteiten, in het vmbo gemiddeld 134 uur.

Activiteiten

Scholen hebben onder de titel 'Anders' activiteiten aangegeven die voor een belangrijk deel binnen het beoordelingskader van de inspectie vallen.

De volgende activiteiten kunnen worden aangemerkt als maatwerkactiviteiten:

- bijles wiskunde/economie;
- coachactiviteiten;
- steunlessen.

Voor de volgende activiteiten geldt dat ze onder 'gewone onderwijstijd' kunnen vallen (mits alle leerlingen in een leerjaar of een bepaalde stroom deelnemen) of onder maatwerkactiviteiten:

- kunst- en cultuurprogramma;
- natuureducatie;
- culturele en kunstzinnige vorming;
- toneel, muziek;
- theaterklas, vooropleiding conservatorium;
- loopbaanoriëntatie;
- kennismaking hoger onderwijs en wetenschappelijk onderwijs;

- vakoverstijgend project science;
- herkansingen, diplomauitreiking;
- schoolfeesten;
- training leerlingen examenklas (op zaterdag);
- stage.

De volgende activiteiten vallen onder werkweken en excursies:

- internationale activiteiten;
- excursies buitenland;
- buitenschoolse activiteiten (waaronder zeilkamp, skireis, sportactiviteiten, acties voor goede doelen).

De volgende activiteiten vallen onder zelfstandig werken, mits aan de daarvoor geldende voorwaarden wordt voldaan:

- praktische opdrachten en handelingsdelen;
- profielwerkstukken;
- werken in het onderwijsleercentrum.

De volgende activiteit geldt als onderwijstijd volgens het beoordelingskader:

- maatschappelijke stage.

Voor de volgende activiteit is in het huidige beoordelingskader aangegeven dat de uren niet meegeteld mogen worden als onderwijstijd:

- digitaal trainen met luister- en leestoetsen.

Overleg over andere activiteiten

Op alle achttien scholen waar genoemde andere onderwijsactiviteiten worden uitgevoerd, is met belanghebbenden gecommuniceerd over de andere onderwijsactiviteiten. Op vijftien scholen ging het overleg over alle activiteiten; op drie scholen over een deel daarvan.

Op de vijftien scholen waar overleg plaatsvond over alle activiteiten, gebeurde dat in dertien gevallen met leraren, leerlingen en ouders; in twee gevallen (beide op vmbo-scholen) werd alleen overlegd met leraren en ouders.

Tabel 7.1.4 biedt een overzicht van de vormen waarop de mening is gevraagd en/of het overleg is gevoerd.

Tabel 7.1.4 In welke vorm is deze mening gevraagd of dit overleg gevoerd?
Meerdere antwoorden mogelijk (n=18)

Onderwijssoort	Nee		ja	
	Aantal	%	Aantal	%
bevraging leraren	18	100%		
bevraging ouders	17	94%	1	6%
bevraging leerlingen	17	94%	1	6%
bijeenkomst ouders	10	56%	8	44%
bijeenkomst leerlingen	10	56%	8	44%
bijeenkomst leraren	6	33%	12	67%
overleg mr	7	39%	11	61%
overleg oudergeleding mr	9	50%	9	50%
overleg anders	13	72%	5	28%

In de meeste gevallen wordt overleg gevoerd of de mening gevraagd in een bijeenkomst met de belanghebbenden of via overleg met medezeggenschapsraad of de oudergeleding van de medezeggenschapsraad.

De vijf scholen die het overleg 'anders' hebben gevoerd, geven daarbij het volgende aan:

- belanghebbenden betrokken bij ontwikkeling;
- leerlingpanels en leerlingenraad, ouderraad, teamoverleg, sectieoverleg;
- met de leerlinggeleding van de mr;
- ouders schriftelijk geïnformeerd over beide activiteiten;
- overleg met ouders locatiedeelraad.

Invloed van de dialoog op de plannen

De dialoog heeft op zeven scholen (39 procent) geleid tot (gedeeltelijke) aanpassing van de plannen.

Tabel 7.1.5 Zijn door de dialoog de plannen voor andere onderwijsactiviteiten aangepast?

	Ja	Nee	Gedeeltelijk	Totaal
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Vmbo	2	4	1	7
Havo	1	4	2	7
Vwo		3	1	4
Totaal	3	11	4	18

Beoordeling belanghebbenden

Op bijna alle scholen vinden de belanghebbenden de andere activiteiten een zinvolle besteding van de onderwijstijd. Op één havo-school vinden ze dat niet. Bij nadere analyse blijkt het hierbij te gaan om activiteiten die vallen onder het beoordelingskader van de inspectie (excursies, maatschappelijke stage, loopbaanoriëntatie en steunlessen).

Tabel 7.1.6 Waren deze belanghebbenden van oordeel dat de betreffende onderwijsactiviteiten een zinvolle invulling van de onderwijstijd zijn?

	Ja	Nee	Totaal
	Aantal	Aantal	Aantal
Vmbo	7		7
Havo	6	1	7
Vwo	4		4
Totaal	17	1	18

Wijze van vastleggen

De resultaten van het overleg met de belanghebbenden over deze andere invulling van onderwijs is op de helft van de scholen vastgelegd in documenten.

Tabel 7.1.7a Is het oordeel van de belanghebbenden in documenten vastgelegd?

Onderwijssoort	Ja	Nee	Totaal
	Aantal	Aantal	Aantal
Vmbo	3	4	7
Havo	5	2	7
Vwo	1	3	4
Totaal	9	9	18

In het vmbo is bij ruim 40 procent van de vestigingen die andere activiteiten hebben opgevoerd het oordeel van belanghebbenden in documenten vastgelegd. Bij het havo is dat voor bijna driekwart van die vestigingen het geval en in het vwo bij een kwart van die vestigingen.

Als uitkomsten van de dialoog worden vastgelegd, gebeurt dat veelal in notulen. De genoemde andere wijze van vastleggen zijn:

- beknopte verslagen van leerlingenpanels en ouderresonansbijeenkomsten;
- geaccordeerd document mr;
- nieuwsbrieven ouders, verslagen COB, infobulletin en verslagen werkersraad;
- overlegverslagen.

Tabel 7.1.7b Waarin is dit oordeel van belanghebbenden vastgelegd?

	Notulen	Anders	Notulen en anders	Totaal
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Vmbo	2		1	3
Havo	2	2	1	5
Vwo	1			1
Totaal	5	2	2	9

Beoordeling door de inspectie

Twaalf van de achttien scholen die aangeven andere activiteiten te hebben uitgevoerd, voldoen aan de (kwantitatieve) norm voor gerealiseerde onderwijstijd, ongeacht of deze andere activiteiten worden meegeteld.

Voor deze twaalf scholen is geen inspectieoordeel over de andere activiteiten of over de gevoerde horizontale dialoog vereist, aangezien deze activiteiten worden aangeboden in uren boven de norm. De activiteiten zijn wel opgenomen in bovenstaand overzicht onder 7.1.3.

Drie scholen voldoen aan de norm door het meetellen van andere activiteiten.

Twee scholen geven aan activiteiten uit te voeren die niet binnen het beoordelingskader van de inspectie vallen, maar bij nadere analyse is gebleken dat het gaat om activiteiten die daar wel binnen vallen en derhalve terecht zijn meegeteld.

De andere school geeft ook aan activiteiten uit te voeren die niet binnen het beoordelingskader vallen. Op deze vwo-school is over alle activiteiten met ouders, leerlingen en leraren overlegd, via bijeenkomsten met leraren en met leerlingen, door overleg met ouders in de locatiedeelraad en door overleg met de medezeggenschapsraad. De uitkomst van het overleg is vastgelegd in notulen. Belanghebbenden zijn van oordeel dat het een zinvolle invulling van onderwijstijd betreft en de oudergeleding van de medezeggenschapsraad heeft positief geadviseerd/ingestemd. De activiteiten betreffen een theaterklas en een vooropleiding voor het conservatorium. Aangezien over deze activiteiten de horizontale dialoog met alle betrokkenen is gevoerd en de oudergeleding van de mr positief heeft geadviseerd/ingestemd met de activiteiten, kunnen deze worden meegeteld als onderwijstijd.

7.2

Conclusie

In de kwalitatieve definitie van onderwijstijd wordt het criterium betrokken dat het onderwijs door een inspirerend en uitdagend karakter moet bijdragen aan een zinvolle invulling van de totale studielast van leerlingen. Over de vraag wat

inspirerende en uitdagende onderwijsactiviteiten zijn, dient op de school een horizontale dialoog te worden gevoerd tussen de schoolleiding, de leraren, de ouders en de leerlingen. Over deze horizontale dialoog geeft dit onderzoek wel informatie, maar dienen de conclusies met enige terughoudendheid te worden gezien. Achttien scholen hebben aangegeven andere onderwijsactiviteiten aan te bieden dan die in het beoordelingskader van de inspectie staan vermeld. Dit percentage is ongeveer gelijk aan het percentage in 2009/2010. In alle gevallen heeft er een dialoog plaatsgevonden en in veruit de meeste gevallen ging dat over alle activiteiten. Daarbij heeft de dialoog ook daadwerkelijk invloed op de plannen, want op zeven scholen zijn de plannen na de dialoog aangepast. Belanghebbenden vinden bijna zonder uitzondering de activiteiten een zinvolle invulling van de onderwijstijd. Op de ene school waar men dit niet vond, ging het om activiteiten die in het beoordelingskader van de inspectie zijn opgenomen, maar niettemin door de belanghebbenden als niet-zinvol zijn aangemerkt. Ten opzichte van het onderzoek over het schooljaar 2009/2010 kan gesteld worden dat de horizontale dialoog meer is gevoerd en dat daarbij meer belanghebbenden zijn betrokken. In veruit de meeste gevallen is het overleg gevoerd over zaken waarvoor dat op dit moment nog niet is vereist.

Het overzicht van genoemde andere activiteiten geeft aan dat er geen sprake is van echt nieuwe activiteiten. De door scholen aangegeven andere activiteiten passen voor het grootste deel binnen het beoordelingskader van de inspectie of zijn daar een nadere invulling van.

Voor scholen is kennelijk niet in alle gevallen duidelijk welke activiteiten wel en welke niet in het beoordelingskader van de inspectie passen. Soms kiezen scholen daarbij voor de 'veilige weg' en noemen in hun opgave alle aanvullingen op de reguliere lessen waarover horizontaal overleg heeft plaatsgevonden. Andere scholen volstaan met een meer globale aanduiding.

Door één school is e-learning benoemd als andere activiteit (overigens zonder consequentie voor het al of niet voldoen aan de norm), terwijl voor deze vorm van (afstands)onderwijs in het beoordelingskader 2010/2011 van de inspectie is aangegeven dat dit niet valt onder onderwijstijd.

De ontwikkelingen op het gebied van e-learning zullen door de inspectie nauwlettend worden gevolgd.

LITERATUUR

- Aronson, J., J. Zimmerman en L. Carlos (1999). *Improving student achievement by extending school: Is it just a matter of time?* Washington, DC: Office of Educational Research and Improvement ERIC, Document Reproduction Service No. ED 435 127.
- Commissie Onderwijstijd (2008). *De waarde van een norm. Advies van de Commissie Onderwijstijd*. Den Haag.
- Grift, W. van de (2004). *International comparative analysis of learning and teaching. Review of research on the quality of teaching and learning*. Interne publicatie Inspectie van het Onderwijs d.d. 21-2-2004.
- Inspectie van het Onderwijs (2006a). *850 uren in de bve. Onderzoek naar het voldoen aan de urennorm*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2006b). *Onderwijstijd in het vo. Onderzoek naar de naleving van de minimale onderwijstijd in het voortgezet onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2007a). *Klachten studentenorganisaties*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2007b). *Onderwijstijd in het hoger onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2007c). *Onderwijstijd in vo en bve. Resultaten van het inspectieonderzoek in het voorjaar van 2007*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2008). *Onderwijstijd in het voortgezet onderwijs. Resultaten van het inspectieonderzoek naar het schooljaar 2007/2008*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2009). *Onderwijstijd bve 2009*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2010). *Onderwijstijd in het voortgezet onderwijs. Resultaten van het inspectieonderzoek naar het schooljaar 2008/2009*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2011). *Onderwijstijd in het voortgezet onderwijs. Resultaten van het inspectieonderzoek naar het schooljaar 2009/2010*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Bijlage I

Beoordelingskader onderwijstijd 2010/2011

Urennormen

Voor het schooljaar 2010/2011 bedraagt de urennorm voor het voortgezet onderwijs: 1.000 klokuren per leerjaar en 700 klokuren in de examenjaren vmbo, havo en vwo. Voor alle leerjaren van het praktijkonderwijs geldt minimaal 1.000 klokuren.

De urennormen geven de ondergrens aan van de minimaal te realiseren onderwijsuren in de verscheidene leerjaren. De naleving ervan geldt als een bekostigingsvoorwaarde.

Criteria

Onderwijsactiviteiten moeten aan de volgende eisen voldoen om te kunnen meetellen als onderwijstijd:

1. Het onderwijs moet onder de pedagogisch-didactische verantwoordelijkheid van daartoe bekwaam onderwijspersoneel worden uitgevoerd.
2. Het onderwijs moet deel uitmaken van het door de school geplande en voor de leerlingen verplichte onderwijsprogramma.
3. Het onderwijs moet door een inspirerend en uitdagend karakter bijdragen aan een zinvolle invulling van de totale studielast van leerlingen.

Maatwerkactiviteiten

Binnen de wettelijke norm kunnen scholen voor maximaal veertig klokuren per schooljaar een kwalitatief hoogwaardig aanbod van *maatwerkactiviteiten* mee tellen als onderwijstijd. Deze maatwerkactiviteiten dienen toegankelijk te zijn voor alle leerlingen, ook al hoeven ze niet door alle leerlingen te worden gevolgd. De invulling van deze maximaal veertig klokuren wordt vastgesteld na overleg met de medezeggenschapsraad. Als de maatwerkactiviteiten niet het maximum omvatten, maar bijvoorbeeld twintig klokuren in het eerste leerjaar, dan moeten daarnaast 980 klokuren voor alle leerlingen verplichte onderwijstijd worden gerealiseerd. De totale norm van respectievelijk 1.000 en 700 klokuren per schooljaar blijft daarmee gehandhaafd.

De school moet kunnen aantonen dat er onderwijsactiviteiten voor deze klokuren gepland staan en op welke manier bepaalde (groepen) leerlingen van dit aanbod gebruik kunnen maken.

Maatschappelijke stage

De maatschappelijke stage kan deel uitmaken van het curriculum en kan voor schooljaar 2010/2011 meetellen voor 48 uur in het vmbo, voor 60 uur in het havo en voor 72 uur in het vwo. De klokuren kunnen worden meegeteld in het schooljaar waarin de leerlingen die uren daadwerkelijk aan de maatschappelijke stage hebben besteed.

Andere activiteiten die door een inspirerend en uitdagend karakter bijdragen aan een zinvolle invulling van de totale studielast van leerlingen

Voor scholen die andere onderwijsactiviteiten aanbieden, die niet voorkomen in het huidige beoordelingskader van de inspectie, geldt als voorwaarde dat ouders, leerlingen en leraren hebben ingestemd met die activiteiten. Als aan die voorwaarde is voldaan, tellen deze uren mee als onderwijstijd. Scholen dienen daarbij aan te geven welke onderwijsactiviteiten het betreft. Tevens dienen zij aan te geven hoe ouders, leerlingen en leraren betrokken zijn geweest bij de invulling van onderwijstijd en hoe met de reacties is omgegaan.

Als scholen onderwijsactiviteiten bieden die niet in het beoordelingskader onderwijstijd 2010/2011 staan en waarover het gesprek met ouders, leraren en leerlingen (nog) niet is afgerond, dan beoordeelt de inspectie of deze onderwijsactiviteiten een zinvolle invulling zijn van de onderwijstijd en of deze al dan niet meetellen bij het bepalen van de gerealiseerde onderwijstijd.

Regiocorrectie

Bij het bepalen of een school de norm heeft gehaald, wordt rekening gehouden met de gevolgen van de vakantiespreiding. In het schooljaar 2010/2011 heeft de regio Zuid 39 beschikbare lesweken. De norm voor onderwijstijd voor scholen in de regio Zuid wordt voor schooljaar 2010/2011 verminderd met 27 uur. De regiocorrectie is niet van toepassing voor de regio's Noord en Midden. Zij hebben in het schooljaar 2010/2011 een totaal aantal van 41 respectievelijk 40 schoolweken.

Wat valt onder onderwijstijd?

In de toezichtpraktijk is een aantal onderwijsactiviteiten naar voren gekomen, waarover discussie zou kunnen ontstaan bij het al dan niet meerekenen bij de onderwijstijd. Ten behoeve van eenduidigheid bij de beoordeling heeft de inspectie onderstaande tabel opgesteld. Hierin wordt een (niet limitatief) aantal activiteiten opgesomd, met de beoordeling van de inspectie of en hoe deze activiteiten onder het begrip 'onderwijstijd' kunnen vallen.

Activiteit	Nee	Ja	Toelichting
Activiteiten begin en einde schooljaar		•	Boeken ophalen/inleveren, rapporten ophalen, roosters ophalen, e.d. worden afgerond op een dagdeel (drie uur).
Examens		•	De tijd die leerlingen besteden aan het afleggen van de examens wordt meegerekend bij de onderwijstijd. Voor de dagen waarop de leerlingen examens hebben, hoeft de school geen lesuitval te berekenen.
Excursie		•	De werkelijk benodigde tijd, inclusief reistijd
Keuzevakken		•	Als alle leerlingen in een bepaalde stroom een keuzepakket kunnen samenstellen, valt dit onder onderwijstijd mits het keuzepakket verplicht moet worden gevolgd. Is er geen verplichting, dan vallen de lessen voor maximaal 40 uur onder de maatwerkactiviteiten.
Maatschappelijke stage		•	De maatschappelijke stage kan deel uitmaken van het curriculum en kan meetellen als onderwijstijd voor 48 uur in het vmbo, voor 60 uur in het havo en voor 72 uur in het vwo. Als een leerling meer uren aan de maatschappelijke stage besteedt, tellen die meerdere uren niet mee als onderwijstijd. De uren kunnen gespreid over de gehele schoolperiode worden gemaakt. De uren tellen alleen mee in het jaar waarin de stage plaatsvindt.
Maatwerk		•	Scholen mogen in overleg met de medezeggenschapsraad een kwalitatief hoogwaardig aanbod aan maatwerkactiviteiten vaststellen, voor maximaal 40 uur. Deze maatwerkactiviteiten zijn toegankelijk voor alle leerlingen, maar hoeven niet door alle leerlingen te worden gevolgd. Te denken valt aan: <ul style="list-style-type: none"> • mentoruren • leerlingbegeleiding • loopbaanactiviteiten
Proefwerkweek en schoolexamens		•	Een proefwerkweek/-dag telt in beginsel mee als onderwijstijd. Het uitgangspunt is dat alleen de

			daadwerkelijke uren dat er proefwerken/schoolexamens zijn meetellen. Als een school rekent met dagen/weken, dan telt een proefwerkweek/-dag in beginsel voor 50 procent mee als een lesweek/-dag. Indien er echter meer dan twee (uitgebreide) proefwerken op één dag of twee proefwerken en daarnaast nog één of meer lessen worden afgenomen/gegeven, telt die dag als een gehele lesdag mee.
Projectweek e.d.		•	Telt in beginsel als gewone lesweek mee (met inbegrip van de opmerkingen bij Excursie)
Stage		•	De werkelijke tijd (zonder reistijd). Bij uitzonderlijke situaties geldt tevens het onderstaande bij 'Werkweek'.
Verkort lesrooster		•	De werkelijke tijd.
Werkweek		•	Uitgangspunt is de tijd die de school hiervoor heeft geprogrammeerd. Aanvaardbaar is het aantal dagen x acht uur per dag. Eventuele avondprogramma's tellen alleen mee als sprake is van een duidelijke invulling. Het slapen is geen onderwijstijd.
Zelfstandig werken (ook wel: keuzewerktijd, bandbreedte-uren, e.d.)		•	Telt mee onder de volgende condities (die alle moeten zijn gerealiseerd): <ul style="list-style-type: none"> • de opdrachten zijn verstrekt door de/een docent; • aanwezigheid is verplicht; • er is aanwezigheidscontrole.
Afstandsonderwijs (ook wel E-learning)	•		Telt niet mee omdat er voor leerlingen geen afdwingbare begeleiding is èn omdat het verplichte karakter ervan voor de leerling niet kan worden gecontroleerd door de school.
Pauzetijd	•		Pauzetijd telt niet mee. Het is denkbaar dat bij het praktijkonderwijs een pauze functioneel is, maar de school moet dat wel in een plan duidelijk maken waarin doelstellingen, beoordeling op realisatie van de doelstellingen en evaluatie zijn opgenomen.

Beoordeling en verantwoording

De realisering van het aantal onderwijsuren moet de instelling kunnen verantwoorden; de uren die niet verantwoord kunnen worden, tellen niet mee. Bij de beoordeling of een activiteit van de school tot onderwijstijd kan worden gerekend, is de verantwoording van de school het uitgangspunt. Het gaat er dus om of de school zelf de activiteit tot haar onderwijs rekent. Dat betekent dat de activiteit moet passen bij de visie en het (onderwijs)doel van de school, dat de activiteit is/wordt opgenomen in schooldocumenten en dat de activiteit door de school voorzien is van een doel, een programma/invulling en een vorm van evaluatie. De inspectie beoordeelt tijdens verificatieonderzoeken of de door de school aangegeven onderwijsactiviteiten aan de hier genoemde criteria én aan de drie eerder genoemde criteria voldoen en of de onderwijstijd correct is berekend.

Deugdelijke registratie

Bij mogelijkheden tot verantwoording horen vormen van registratie, anders is verantwoording onmogelijk. De vormgeving daarvan is geheel een zaak van de school. Voor de inspectie geldt de vraag of de aanwezige methoden de school voldoende mogelijkheden bieden zich te verantwoorden. Er zijn algemene criteria die voor dergelijke methoden gelden om dat te kunnen doen. Bij het beoordelen van de vraag of de school zich kan verantwoorden, is het van belang die in acht te nemen. Het betreft de volgende criteria:

a. Systematiek/inzichtelijkheid en borging registratie

Een registratie is systematisch als er een goede beschrijving is wat er op welke wijze geregistreerd wordt. Daarbij moet duidelijk zijn welke functionaris er voor verantwoordelijk is. Verder moet er naast de beschrijving van de werkwijze ook een borging zijn voor de correcte uitvoering.

b. Frequentie

De frequentie van een registratie dient toegesneden te zijn op het doel en maakt onderdeel uit van de systematiek. Bijvoorbeeld: verzuimregistratie vraagt een eigen frequentie, registratie van lesuitval wellicht een andere. Verder kan van belang zijn hoe de registratie georganiseerd is. Wordt bijvoorbeeld de lesuitval voor de gehele school in één systeem opgeslagen, of gebeurt dit per opleiding of per vestiging.

c. Verantwoordingsdata

Voor borging van de urennorm zijn verantwoordingsdata nodig waarmee het management het proces kan volgen en bijsturen. Deze verantwoordingsdata moeten inzichtelijk, actueel en betrouwbaar te zijn.

Bijlage II

Berekening van de gerealiseerde onderwijstijd op basis van de 'oude' norm van 1.040 uur voor de onderbouw (inclusief 3 havo en 3 vwo) en inclusief 40 uur maatwerkactiviteiten

Om een vergelijking met eerdere onderzoeksjaren mogelijk te maken, is een berekening van de gerealiseerde onderwijstijd gemaakt op basis van 'oude' norm van 1.040 uur voor de onderbouw.

Als onderbouw worden aangemerkt de leerjaren 1 en 2 van het vmbo en de leerjaren 1, 2 en 3 van havo en vwo. Voor de bovenbouw (vmbo 3 en 4, havo 4 en 5, vwo 4, 5 en 6) en het praktijkonderwijs is uitgegaan van 1.000 uur, voor het examenjaar van 700 uur. Op de gegevens is regiocorrectie toegepast.

Wanneer er in minimaal één leerjaar van de betreffende onderwijssoort onvoldoende onderwijstijd is gerealiseerd, dan is de school gekenmerkt als 'onvoldoende'.

In deze bijlage worden voor de scholengroep steekproef 2010/2011 dezelfde gegevens gepresenteerd als in hoofdstuk 2. De tabellen a zijn gebaseerd op de gerealiseerde onderwijstijd conform het beoordelingskader van de inspectie. In tabellen b is daarbij het aantal uren besteed aan andere onderwijsactiviteiten opgeteld.

Recent heeft de Tweede Kamer de urennorm voor de eerste twee leerjaren van het gehele voortgezet onderwijs bijgesteld naar 1.040 met daarbij een verhoging van de ruimte voor maatwerkuren naar 60 voor alle leerjaren.

Vergelijking van onderstaande uitkomsten met deze bijstelling is niet goed mogelijk aangezien het aantal leerjaren waarvoor 1.040 geldt, is teruggebracht en de ruimte voor maatwerk is uitgebreid. Een voorzichtige schatting geeft aan dat het positief effect van het kleiner aantal leerjaren ongeveer 5 procent is. Gezien de hoogte van het gemiddeld aantal uren onderschrijding, zal het positief effect van uitbreiding van de maatwerkuren beperkt blijven tot enkele procenten. Opgemerkt moet worden dat het feitelijk effect pas zichtbaar kan worden als scholen daadwerkelijk op deze nieuwe norm gestuurd hebben.

Scholengroep steekproef 2010/2011

Uitgaande van de 1.040-urennorm in de onderbouw inclusief andere activiteiten heeft 36 procent van de scholen voldoende onderwijstijd gerealiseerd. Dat is 39 procent minder dan wanneer de norm van 1.000 uur voor de onderbouw wordt gehanteerd (zie hoofdstuk 2, tabel 2.1c).

Tabel 1.1a Onderwijssoorten naar (on)voldoende gerealiseerde onderwijstijd (exclusief andere activiteiten) t.o.v. norm

Onderwijssoort	Voldoende		Onvoldoende		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Vmbo	15	29%	36	71%	51	100%
Havo	5	23%	17	77%	22	100%
Vwo	5	23%	17	77%	22	100%
Pro	5	100%			5	100%
Totaal	30	30%	70	70%	100	100%

Tabel 1.1b Onderwijssoorten naar (on)voldoende gerealiseerde onderwijstijd (inclusief andere activiteiten) t.o.v. norm

Onderwijssoort	Voldoende		Onvoldoende		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Vmbo	17	33%	34	67%	51	100%
Havo	6	27%	16	73%	22	100%
Vwo	8	36%	14	64%	22	100%
Pro	5	100%			5	100%
Totaal	36	36%	64	64%	100	100%

Tabel 1.2a Aantal leerjaren onvoldoende gerealiseerde onderwijstijd t.o.v. norm

Onderwijssoort	1 leerjaar		2 of meer leerjaren		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Vmbo	12	33%	24	67%	36	100%
Havo	3	18%	14	82%	17	100%
Vwo	4	24%	13	76%	17	100%
Totaal	19	27%	51	73%	70	100%

Tabel 1.2b Aantal leerjaren onvoldoende gerealiseerde onderwijstijd (inclusief andere activiteiten) t.o.v. norm

Onderwijssoort	1 leerjaar		2 of meer leerjaren		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Vmbo	11	32%	23	68%	34	100%
Havo	4	25%	12	75%	16	100%
Vwo	3	21%	11	79%	14	100%
Totaal	18	28%	46	72%	64	100%

In bovenstaande tabellen ontbreekt het praktijkonderwijs, omdat alle onderzochte vestigingen in alle leerjaren voldoende onderwijstijd wisten te realiseren.

Tabel 1.3a Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd (exclusief andere activiteiten)
t.o.v. de norm

Onderwijss oort	Leer jaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1 – 25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26 – 50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51 – 75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 of meer uur te weinig
Vmbo 51 onderwijs soorten	1	30	-26	16	12	1	1
	2	29	-31	13	15	.	1
	3	5	-30	4	.	.	1
	4	3	-14	2	1	.	.
	Totaal	67	-28	35	28	1	3
Havo 22 onderwijs soorten	1	12	-41	6	3	.	3
	2	12	-35	6	3	2	1
	3	11	-43	6	2	2	1
	4	10	-39	1	7	2	.
	5	3	-21	2	1	.	.
Totaal	48	-38	21	16	6	5	
Vwo 22 onderwijs soorten	1	9	-16	8	.	1	.
	2	10	-24	6	4	.	.
	3	9	-28	6	2	.	1
	4	5	-29	2	3	.	.
	5	3	-12	2	1	.	.
	6	2	-5	2	.	.	.
Totaal	38	-22	26	10	1	1	
Totaal 100 onderwijssoorten		153	-30	82	54	8	9

Tabel 1.3b: Onvoldoende uren gerealiseerde onderwijstijd (inclusief andere activiteiten)
t.o.v. de norm

Onderwijss oort	Leer jaar	Aantal leerjaren onvoldoende	Gemiddeld aantal uren te weinig	Aantal leerjaren met 1 – 25 uur te weinig	Aantal leerjaren met 26 – 50 uur te weinig	Aantal leerjaren met 51 – 75 uur te weinig	Aantal leerjaren met 76 of meer uur te weinig
Vmbo 51 onderwijs soorten	1	28	-26	16	10	1	1
	2	28	-29	14	13	.	1
	3	4	-37	3	.	.	1
	4	2	-21	1	1	.	.
	Totaal	62	-28	34	24	1	3
Havo 22 onderwijs soorten	1	12	-41	6	3	.	3
	2	10	-38	4	3	2	1
	3	11	-43	6	2	2	1
	4	8	-34	2	5	1	.
	5	2	-19	1	1	.	.
Totaal	43	-38	19	14	5	5	
Vwo 22 onderwijs soorten	1	7	-18	6	.	1	.
	2	9	-22	6	3	.	.
	3	8	-30	5	2	.	1
	4	4	-30	1	3	.	.
	5	3	-12	2	1	.	.
	6	2	-5	2	.	.	.
Totaal	33	-22	22	9	1	1	
Totaal 100 onderwijssoorten		138	-30	75	47	7	9

Colofon

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

2012-04 | gratis
ISBN: 978-90-8503-273-1
Publicatienummer: 22PD2011G003

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden vanaf de website van de Inspectie van het Onderwijs: www.onderwijsinspectie.nl.

© Inspectie van het Onderwijs | maart 2012